

УДК 811.161:821

Шиманович І.В.,
кандидат педагогічних наук,
Бердянський державний
педагогічний університет

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ JOY У ТВОРАХ ДЖОНА ҐОЛСУОРСІ

Актуальність. З точки зору антропометричності сьогоденної лінгвістики дослідження способів вербалізації емоційного стану мовця та здатність мови втілити своїми засобами цей стан є одним з **актуальних** питань. Це пояснює зростання інтересу вчених різних галузей до емоцій, засобів їх концептуалізації та вербалізації. Проте відсутність цілісної теорії емоцій, різноманітність та суперечність їх класифікацій, неоднолінійність процесів їх означування ускладнюють дослідження вербалізації емоційних реакцій людини. Своєчасним і важливим є звернення до вивчення вербалізації концепту *joy* (радість) як з огляду на її належність до базових емоцій, так і на недостатній ступінь її вивчення, бо до цього часу увага лінгвістів була зосереджена переважно на негативних емоціях, тоді як емоції позитивного спектру майже не вивчалися.

Об'єктом дослідження є концепт *joy*, актуалізований в англійській мові.

Предметом дослідження виступають вербальні репрезентації емоційного концепту *joy* та його екскліканти (*pleasure, delight, happiness, satisfaction, enjoy* та ін.) у творах Джона Ґолсуорсі.

Метою статті є вивчення структури концепту *joy* та способів вербалізації даного концепту в англійській мові. Для досягнення цієї мети в роботі поставлено та вирішено такі **завдання**: 1) виявити когнітивну структуру емоції *радість*; 2) дослідити особливості репрезентації концепту *joy* у творах Джона Ґолсуорсі; 3) дослідити емотивний фрагмент англійської картини світу.

Для вирішення поставленої мети та завдань нами були застосовані наступні **методи**: описовий, концептуальний та контекстуальний аналізи.

Матеріалом дослідження стали твори Дж. Ґолсуорсі з циклу "The Forsyte Saga": "In Chancery", "Indian Summer of a Forsyte", "To Let", "The Man of Property".

Одним з найактуальніших напрямків сучасної когнітивної лінгвістики є дослідження концептів, включаючи концепти емоцій (С.О. Жаботинська, А.М. Вежбицька, О.С. Кубрякова, Г.Р. Слишкін, І.А. Стернін та ін.). Пізнаючи світ, людина по різному сприймає предмети і явища. Одні події викликають захоплення, інші – сум, гнів, розчарування тощо. Радість – це духовне утворення, яке регулює відношення людини до своєї успішності й усвідомлення власного життя.

У всіх відомих мовних системах є позначення емоцій і за кожним з них стоять існуючі в даному соціумі уявлення про характер емоції, її місце серед інших емоцій, про причини її виникнення. У зв'язку з цим можна сказати, що позначення емоцій забезпечують як норму культури мовного спілкування в даній мовній спільноті, так і різні відхилення від неї у групових субкультурах. Для цього в лексиконі будь-якої

мовної спільноти існує стартовий набір синонімічних позначень для опису тієї чи іншої емоції.

У психології під емоціями розуміють “психологічне відображення у формі безпосереднього небезстороннього переживання життєвого змісту явищ та ситуацій, обумовленого ставленням їхніх об'єктивних властивостей до потреб суб'єкта” [2, 461]. Оскільки у психології відсутнє чітке розмежування при вживанні понять “емоція”, “почуття”, “афект”, спадкуючи термінологічну традицію вітчизняних лінгвістів-емоціологів (О.Ю. Мягкова, В.І. Шаховського та ін.), термін “емоція” нами використовуються як збірне поняття.

З одного боку, емоція – це емоційне супроводження та оцінка змісту мовлення, з іншого – це об'єктивно існуюча у вигляді мовних знаків реальність. Кожна мовна особистість, незалежно від культурних відмінностей, має одні й ті ж самі базові емоції, і це об'єднує людей різних культур. Але інтенсивність базових емоцій у різних народів різна, що робить кожну людину унікальною.

За класифікацією В.А. Маслової, концепти поділяються на наступні групи: 1) світ; 2) стихії та природа; 3) уявлення про людину; 4) моральні концепти; 5) соціальні поняття та стосунки; 6) емоційні концепти; 7) світ артефактів; 8) концептосфера наукового знання; 9) концептосфера мистецтва [1, 70]. Досліджуваний нами концепт *joy / радість*, за В.А. Масловою, відноситься до групи “емоційні концепти”.

Концептуальне поле емоції *joy* в англійській мові – *pleasure – ecstasy – rapture – delight – bliss – triumph – happiness – excitement – elation – enchantment – joy – jollity – thrill – enthusiasm – satisfaction – nirvana – admiration – gaiety – merriment – enjoyment – gladness – contentment – hilarity – amusement – cheer – liveliness – light – heartedness*. Таким чином, концепт *joy* є домінантою даного синонімічного ряду. Емоційні концепти одного лексичного значення взаємно доповнюють один одного, послідовно розширюючи об'єм емоційної концептуальної сфери.

На прикладі циклу творів Джона Голсуорсі “The Forsyte Saga” ми визначили вербальні репрезентації емоційного концепту *joy* та його екскліанти (*pleasure, enjoy, glad, delight, happiness, satisfaction* та ін.). Нами було виявлено 179 випадків репрезентації концепту *joy* та встановлено, що домінантою є лексема *pleasure (pleased, pleasant)*, яка зустрічається у 58 контекстах. Що стосується самої лексеми *joy*, було виявлено 10 випадків її репрезентації. Непоодинокими також були випадки з репрезентацією екскліантів: *enjoy* (32), *glad* (21), *happy* (19), *delight* (10). Крім того нами було встановлено спорадичні випадки експлікації концепту *joy* наступними лексемами: *jolly* (7), *satisfaction* (6), *gaiety* (5), *bliss* (3), *rapture* (3), *contentment* (2), *merry* (2), *ecstasy* (2), *jollity* (1).

Лексема *joy* нами була виявлена у 10 контекстах. Як правило, ця лексема у реченнях виконує функцію підмета: *It has been such a joy to see you and Holly! [Indian]. – Sea on sea, country on country, millions on millions of people, all with their own lives, energies, joys, griefs, and suffering – all with things they had to give up, and*

separate struggles for existence [Let]. – All love and life, and joy, anxiety, and sorrow, all movement, light and beauty, but a beginning to this terrible white stillness [Let].

Радість може існувати поза межами свідомості людини: *But Irene could be imagined, like some nymph, bathing in wayside streams, for the joy of the freshness and of seeing her own fair body [Man].* Досліджуваний концепт може позначати предмети матеріального світу, які приносять задоволення людині: *The sight of the ballroom, with its gleaming floor, gave her a feeling of joy, of triumph [Man]. – George, too, he knew, had sown the last of his wild oats, and was committed definitely to the joys of the table, eating only of the very best so as to keep his weight down, and owning, as he said [Let].* Радість може виражатися наказовим та умовним способами: *That hungry architect chap might drive with his wife – he wished him joy of her! [Man]. – Joy and pleasant dreams! [Man].*

Контексти, у яких радість вербалізовано лексемою *pleasure* (45), а також її дериватами *pleased* (9), *pleasant* (4), складають майже 30 % від їх загального обсягу. Задоволення може бути викликано гордістю за щось або когось: *And the aesthetic spirit, moving hand in hand with his Forsyte sense of possessive continuity, dwelt with pride and pleasure on his ownership thereof [Chancery].* Задоволення можуть принести як матеріальні, так і нематеріальні речі – **природні явища**: *She concealed, however, all signs of her growing desperation, and pursued such river pleasures as the winds and rain of a disagreeable July permitted, as if she had no care in the world [Let];* **спостерігання за тваринами**: *In his eyes, as in the eyes of all Forsytes, the pleasure of seeing these beautiful creatures in a state of captivity far outweighed the inconvenience of imprisonment to beasts [Man];* **робота**: *Young Jolyon came at last, pleased with his work, and fresh from long hours in the open air [Man];* **зовнішній вигляд**: *<...> and with the other eye noted Holly's malicious pleasure in the slight drop of her brother's face [Chancery];* **їжа, напої**: *Enshrined in its coat of dust, that mellow coloured, slender-necked bottle gave him deep pleasure [Indian];* **радість за успіхи інших**: *The thought of his little grandson's growing wealth was a real pleasure to him [Man];* **присутність / відсутність співрозмовника**: *How beautifully your wife dances, Mr. Forsyte – it's quite pleasure to watch her! [Man];* **приємні новини**: *And now the old chap would be as pleased as Punch, for Mrs. Gradman, he knew, had a weak heart, and their son had lost a leg in the War [Let].* Задоволення може виступати головним або другорядним членом речення, виконуючи функції підмету чи додатку. Нами було виявлено 6 контекстів, де лексема *pleasure* виступає в ролі додатку, і 4 – у ролі підмету.

Часто вживаним засобом вербалізації концепту радості є лексема *enjoy* (32 контексти). Як правило, ця лексема вербалізує такий компонент радості, як насолода. Насолоджуватися можна **букетом квітів**: *Not live one's own life again, but just stand there and bask in the smile of a woman's eyes, and enjoy the bouquet! [Chancery];* **чашкою чаю**: *He enjoyed their tea at Ruffel's in the High Street, and came out thence with a great box of chocolates swung on his little finger [Chancery];* **красою**: *Nothing left to do but enjoy beauty from afar off while you could, and leave it something in your Will [Chancery];* **подорожжю**: *He enjoyed the drive back to Chelsea in a*

hansom, smoking his cigar [Chancery]; **життям**: *Now that he can't worry about things, he quite enjoys his life, really he does* [Let]; **свободою та незалежністю**: *<...> there was such a delicious freedom, such recovery of that independence a man enjoys before he founds a family* [Chancery]. Насолоду дарують **почуття між людьми**: *<...> and the hearts of all Forsytes warmed to that wonderful instinct, which enabled her to enjoy everything without giving anything away* [Man]; **відносини**: *For twenty years the fellow had enjoyed the reversion of his wife and house, and – he was dead!* [Let]; **улюблена справа**: *The house would please her, she would enjoy messing about with the decoration, she was very artistic!* [Man]; **маленькі дрібниці, як-от келих шампанського**: *<...> he did not know when he had enjoyed a glass of champagne so much* [Man]; **приємні зустрічі та прогулянки**: *It was some time since he had enjoyed her company in the park* [Man].

Лексема *glad* також непоодинокі зустрічається у творах Дж. Голсуорсі, частка контекстів із нею становить 21 випадок від усіх проаналізованих. У реченнях *glad* може використовуватися у значенні “**охоче, з повною готовністю, з великим бажанням**”: *The air is bracing, but my liver is out of order, and I shall be glad enough to get back to town* [Man]; “**подія, що викликає радість**”: *I'm glad to have washed my hands of London* [Indian]. – *He went straight to the City, but finding things slack, he felt at three o'clock, glad of his chance to get home quietly* [Man].

При дослідженні твору “The Forsyte Saga” Джона Голсуорсі було виявлено 18 контекстів із лексемою *happy*. Було встановлено, що *happy* може використовуватися у **ситуаціях мовного спілкування** (привітання, звернення): *“Happy to see you!” he said* [Let]. – *“If the lady doesn't like it, sir, happy to exchange it any time”* [Chancery]; “**чуттєва реакція задоволення**”: *If he could make her happy again, he didn't care!* [Let]. Таким чином, відбувається десемантизація (втрата первинного значення) лексеми *happy*. Крім того, нами було встановлено, що *happy* може виражати відчуття **задоволення життям, емоційний стан**: *He had at this epoch in his life practically all he wanted, and was as nearby happy as his nature would permit* [Let]. – *He felt miraculously sad and happy, as one does, standing under a lime-tree in full honey flower* [Indian].

Лексемі *delight* було виявлено у 9 контекстах. У більшості випадків вона виражає захоплення. У Дж. Голсуорсі герої можуть захоплюватися **красою**: *Admiration for beauty – a craving to see that which delighted his eyes* [Indian]; бути у захваті від **природи**: *<...> to go up there by the ravine-like lane and wander along toward Chanctonbury or Amberley, was still a delight which she hardly attempted to share with Val* [Let]. **Бажання зробити щось для іншої людини** також може викликати захват: *I shall be delighted to do anything I can for you* [Let]. Приводити у захват можуть інші маленькі дрібниці: *<...> while little Publius – who, James delighted to say, was not a bit like his father skipping along under his lee <...>* [Man]. – *She ought, of course, to be delighted, but what was there to be delighted at?* [Let].

Окремі способи вербалізації концепту *joy* зустрічаються в тексті в декількох випадках або ж мають поодинокий характер. До них ми віднесли такі лексеми:

jolly (7), *satisfaction* (6), *gaiety* (5), *blissful* (3), *malice* (3), *rapture* (3), *glee* (2), *merry* (2), *contentment* (2), *perfect* (2), *ecstasy* (2), *jollity* (1).

Вищеназвані слова в індивідуально-авторській картині світу репрезентують наступні почуття: **життєрадісність та веселощі**: <...> *it was jolly to be away from everybody who could talk about the things people talk about [Let]. – They moved buoyantly, each armoured in professional gaiety, as though he had come to do great deeds [Chancery]. – Val followed with a certain glee the questions framed so as to give the impression that she really wanted his father back [Let]; **піднесений настрій**: “Isn’t it jolly?” she cried and Jon answered [Let].*

Крім того, у картині світу Дж. Голсуорсі радість може бути викликаною й негативними емоціями. Отримати задоволення можна від невдач та програшу інших: *Such abusers of the individualistic system were the ruffians who caused all the trouble, and it was some satisfaction to see them getting into a stew [Let];* від матеріальних та нематеріальних речей: *It was not until they were leaving the gardens – Jolly and Holly in a state of blissful delirium – that old Jolyon found an opportunity of speaking to his son on the matter next his heart [Let].* Інколи присутність або відсутність когось може доставити задоволення: *Soames, moving to the well of the staircase, saw June go, and drew a breath of satisfaction [Chancery]. – They traveled in blissful silence, holding each other’s hands [Chancery].*

Не завжди радість має позитивний характер, отримати задоволення можна і зловтішаючись: <...> *and he comes down like a lamb, and bears us no malice [Let].* Радість може охопити людину, викликаючи в неї екстаз: *Bosinney – the one man who had possessed her heart, to whom she had given her self with rapture! [Let]. – <...> the defences of some Forsyte better lunched perhaps than his fellows, and holds him spellbound in a kind of ecstasy [Chancery].*

За класифікацією, запропонованою В.А. Масловою, ми поділили всі контексти на 3 групи: особистісна радість, міжособистісна радість та надособистісна радість. Нами встановлено, що в мовній картині світу Дж.Голсуорсі домінує особистісний тип радості (55 %). Найчастіше особистісна радість виражається наступними способами: 1) вживання особових займенників: *And every one of these fine days he ached a little from sheer love of it all, feeling perhaps, deep down, that he had not very much longer to enjoy it [Indian]. – <...> the only pleasure she derived from the fact was the opportunity of longing to be stouter [Man];* 2) безособові речення: *A pleasure to give a good wine to a young woman who looked so well [Man]. – What a perfect young thing to hold in one’s arms! [Chancery];* 3) пасивний стан дієслова: *Dartie, on being told, was pleased enough [Man]. – Admiration for beauty – a craving to see that which delighted his eyes [Indian];* 4) присвійні займенники: *But perhaps your idea of enjoyment is to make yourself wretched [Let];* 5) спорадичними є випадки вираження особистісної радості наказовим способом у II та III особах однини: *Joy and pleasant dreams! [Man]. – Enjoying myself [Let].*

Майже 24 % у картині світу Дж. Голсуорсі займає міжособистісна радість. Частіше за все вона виражається за допомогою наступних слів та словосполучень:

together, between them, to give pleasure, to each other. Цей стан асоціюється із різними факторами, зокрема, **теплими сімейними стосунками**: *My little sweet is the only face which gives me any pleasure, except yours [Indian]. – I had hoped that the memory of old sores would not be allowed to stand in the way of what is a pleasure and a profit to me and my little granddaughter [Indian]*; **почуттями, які можна дарувати один одному**: *But she was there, whether she would or no, giving him pleasure with her beauty and grace [Indian]*; **присутністю коханої людини**: *She had, then, only to convince him that her future could not be happy without Jon [Let]*; **веселим товариством**: *It was some time since he had enjoyed her company in the park [Man]*; **сумісними прогулянками**: *I met Jon by accident, and then we thought it would be rather jolly just to see his home [Let]*.

Надособистісний тип радості у мові письменника складає 21 % від усіх досліджених контекстів. Радість є настільки сильним виявом емоцій, що має владу над людиною. Надособистісний характер радості часто порівнюється із природними явищами та самою природою: *She concealed, however, all signs of her growing desperation, and pursued such river pleasures as the winds and rain of a disagreeable July permitted, as if she had no care in the world [Let]*; або навіть ні з чим не порівняна: *Then she began and within old Jolyon there arose a sorrowful pleasure, not quite like anything else in the world [Indian]*.

Таким чином, модель концепту *joy* має наступну структуру: ядро (*enjoy, happy, glad, enjoyment*), ближня периферія (*delight, jolly, satisfaction, gaiety*) та далека периферія (*bliss, malice, rapture, perfect, contentment, merry, ecstasy, jollity*). Найпродуктивнішими способами вербалізації концепту *joy* в картині світу Джона Голсуорсі є вживання особових займенників 1-ої та 3-ої особи однини, безособові речення, пасивний стан дієслова, присвійні займенники, наказовий спосіб.

Література

1. Маслова В. А. Когнитивная лингвистика : учеб. пособие / В. А. Маслова. – 2-е изд. – Минск : ТетраСистемс, 2005. – 255 с.
2. Психологический словарь / [под общ. ред. А. В. Петровского, М. Г. Ярошевского]. – М. : Политиздат, 1998. – 494 с.
3. The Forsyte Saga, Complete, by John Galsworthy [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.gutenberg.org>.

Анотація

У статті автор розглядає когнітивну структуру концепту *joy*, актуалізованого в англійській мові. Досліджено особливості вербалізації концепту *joy*, встановлено частотність вживання концепту та його екскліантів у творах Джона Голсуорсі.

Ключові слова: когнітивна структура, мовна картина світу, мовна особистість, концепт, емоція, радість.

Аннотация

В статье автор рассматривает когнитивную структуру концепта *joy*, актуализованного в английском языке. Исследованы особенности вербализации концепта *joy*, выявлена частотность употребления концепта и его эксклиантов в произведениях Джона Голсуорси.

Ключевые слова: когнитивная структура, языковая картина мира, языковая личность, концепт, эмоция, радость.

Summary

The author studies the cognitive structure of the concept *joy* in the English language. The verbalization peculiarities of the concept *joy* have been researched, the frequency of usage of this concept and its place in the language world picture in John Galsworthy's works has been determined in the article.

Keywords: cognitive structure, language world picture, language personality, concept, emotion, joy.

УДК 821.133.1–3(09)

Павленко Ю.Ю.,
кандидат філологічних наук,
Київський національний
лінгвістичний університет

ТОПОГРАФІЧНІ МОЖЛИВОСТІ ТЕКСТУ-ПИСЬМА (НА МАТЕРІАЛІ ФРАНЦУЗЬКОГО РОМАНУ ЕПОХИ ПРОСВІТНИЦТВА ТА РОМАНТИЗМУ)

Дослідження топографічних можливостей тексту-письма впливає з аналізу художнього потенціалу та аксіології письма як наративної форми та покликане висвітлити поетикальну та семіотичну специфіку урбаністичного простору в творах, де герой-оповідач виступає в амплуа *homo escribidus*. Питання топографії фікціонального суб'єкта розповіді є похідним від дискурсу матеріального в просторі функціонування письмового слова, тому в даній роботі враховано результати дослідження діалектики тілесності в тексті-письмі. Масив наукових студій про текст міста в світовій літературі ХХ ст. породжує інтерес до історії становлення урбаністичної тематики. З огляду на те, що письмо стає домінуючою формою розповіді в творах епохи Просвітництва, цікавим здається почати дослідження топографічних можливостей тексту-письма саме з цього періоду та доєднати до цієї розмови аналіз творів романтизму – епохи, що дала перший урбаністичний текст ("Собор Паризької Богоматері" В. Гюго). Отже, в даній роботі здійснюється спроба виявити основні особливості поетики та семіотики міста в тексті-письмі, представленого творами французької літератури: Ж.-Ж. Руссо "Юлія, або Нова Елоїза", Н. Монтеस्क'є "Персидські листи", Прево "Історія однієї гречанки", Лакло "Небезпечні зв'язки" (епоха Просвітництва) та Б. Константа "Адольф", Ж. де Нерваля "Анжеліка", А. де Мюссе "Сповідь сина століття" Е. Фромантена "Домінік" (епоха романтизму).

Як зазначав відомий російський літературознавець В.В. Іванов: "Місто розглядається як модель простору всесвіту. Відповідно його організація віддзеркалює структуру світу в цілому" [1, 8]. Матеріал художніх творів літературних періодів, які є об'єктом даного дослідження, засвідчує, що простір зацікавлення героїв не мав меж (герой Руссо їде в навколосвітню подорож, героя-романтика